

ORADEA - DECORAȚIE MURALĂ "STIL 1900"

Rodica Hârcă

Mișcarea artistică de la sfârșitul secolului al XIX-lea și primul deceniu al secolului al XX-lea, răspândită în toată Europa cu denumiri variate: Art Nouveau - Franța, Jugendstil - Germania, Sezession - Austria, Stile Liberty - Italia, Modern Style - Anglia, într-un cuvânt Arta 1900, a fost o mișcare cu un puternic impact legat de manifestările sociale progresiste, propagatoare de idei novatoare, de răspândire a frumosului în viața cotidiană, în mod special în arhitectură, fără a respinge formele artei tradiționale, ci dimpotrivă asimilându-le și îmbogățindu-le.

Construcțiile orășenești din primele decenii ale secolului al XX-lea - vile, imobile de raport, hoteluri, cafenele, teatre, cinematografe, magazine, școli și nu în ultimul rând arhitectura industrială și militară au fost concepute în diferite stiluri 1900, în această varietate detașându-se dominante stilistice deosebite, construcții mari, cu numeroase etaje, din schelet de beton, cu bow window - uri decroșate pe mai multe nivele, cu console și coronamente îmbinând forme și structuri foarte variate.

Oradea, se înscrie prin independență și prin personalitate în evantaiul larg de expresie al marilor familii europene, bine conturate, ale Artei 1900, evident pe un areal ce se întinde de la Cetatea Oradea până la Gara Centrală. Acest areal cuprinde imobile de raport (Palatul Moskovits, Palatul Apollo, Palatul Stern, Casa Adorján I, II, Palatul Darvasy), vile (Vila La Roche, Vila Vágó, Okányi Schwartz), hoteluri (Hotelul Pannonia, EMKE, Rimanóczy, Weiszlovits, Vulturul Negru) clădiri militare (Casa Armata Română), clădiri industriale și depozite (Fabrica de bere - malt, Fabrica de Spirt & Drojdie, Fabrica de

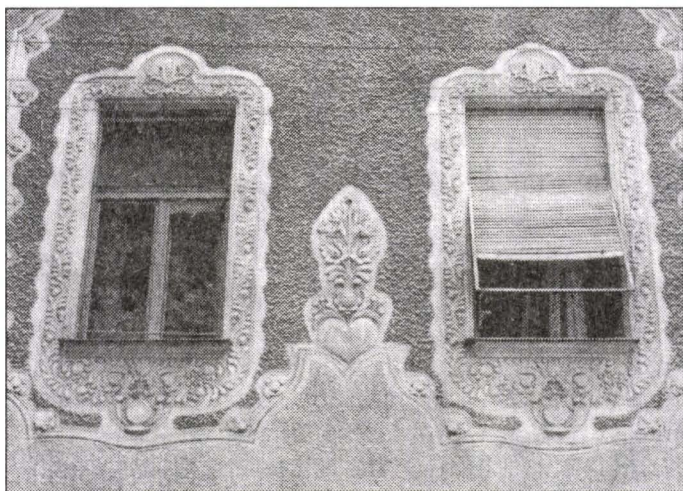
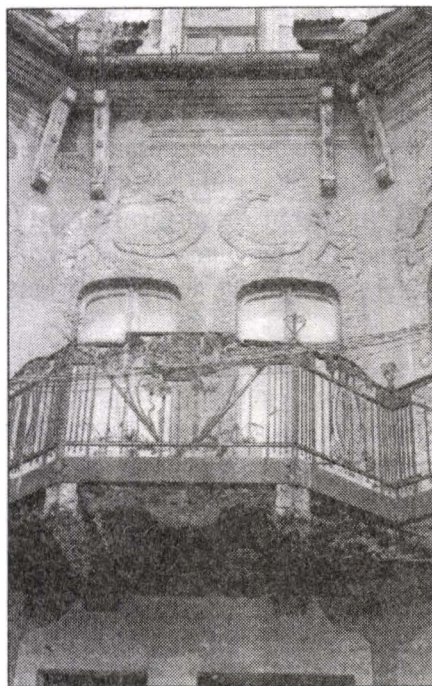

Fig. 1 Casa Adorján I-II, str. Patrioților nr. 4-6

*Fig. 2 Hotel Parc,
str. Republicii nr. 5*

*Fig. 3 Hotel Transilvania,
P-ța Regele Ferdinand*

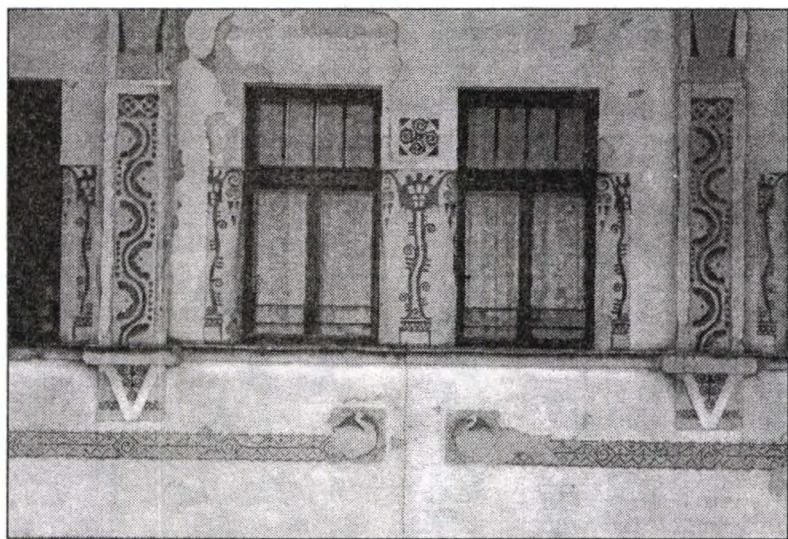

Fig. 4 Casa de Economii a județului Bihor, str. Independenței nr. 3

cărămidă, Coșul de fum al Uzinei Electrice demolat în primăvara anului 1997), instituții publice (Primăria, Palatul Episcopiei Ortodoxe, Palatul Episcopiei greco-catolice, Palatul Justiției, Bănci, Case de Comerț și Industrie etc.) semnate de arhitecți ce se înscriu prin creație în repertoriul european al arhitecturii 1900: Lechner Ödön, Jakab Dezső și Komor Marcell, Vágó László și József, Mende Valer, Sztarill Ferenc, Löbl Ferenc, Rimanóczy Kálmán senior și junior, Anton Sallerbek, oferind un material de cercetare și valorificare foarte divers.

Analizându-le în ansamblul lor ca unitate stilistică sau analizând doar ornamentul ca valoare intrinsecă a Art Nouveau-lui, descoperim un stil încheșnat care a îmbinat structura arhitecturală cu diferite posibilitățile de ornamentare ca mijloc de exprimare artistică. Stucatură, statui sau medalioane, feronerie, vitraliu, sticlă opacă și colorată, justifică ornamentația ca element al arhitecturii având la bază valoarea liniei, puterea organică a plantei și simbolul structural.

Repertoriul ornamental al fațadelor secesionului orădean cu mozaic, vitralii, feronerie, stucatură etc. se înscriu în cele două variante stilistice principale ale liniei:

- linie sinuoasă, ondulatorie din ornamentica biomorfă
- linie geometrică care subliniază elementul constructiv al decorației

Motivele și compozițiile ornamentale se caracterizează printr-un limbaj de o rară bogăție de forme și virtuozități lineare, ritmice sau aritmice, repetative sau alternante, simetrice sau asimetrice, cu un decor în care surprindem o remarcabilă spontaneitate de natură morfologică, structurală și semantică. Câmpurile ornamentale ca pendent al arhitecturii, individualizând stilistic clădirile cu un curviliniarism foarte elegant caligrafiat, cu un repertoriu inspirat din lumea vegetală sau animală, aleasă nu întâmplător, provin din interesul pentru linie care se apropie de formă. Mai presus de toate, ornamentația murală Stil 1900 prezintă tendințe proprii simbolismului, semnificație simbolică care joacă un rol profund, legând funcția sa de elementul pur estetic, jucând un rol mult mai important decât suntem noi în măsură să-l percepem azi.

Exemplificăm câteva clădiri:

- Palatul Ullmann (arh. Löbl Ferenc, 1913, P-ța 1 Decembrie nr.

9), basorelieful de ceramică "Menora" păzită de doi lei, executată în atelierul Zsolnay cu smalt metalifer de culoarea bronzului.

- Palatul Fuchsl (arh. Komor Marcell, arh. Jakab Dezső, 1904, str. Independenței nr. 11-13), decorat în relief cu viță de vie, coșuri cu struguri, ciorchini de struguri, vrejuri, (comanditarul clădirii era un cunoscut negustor de vinuri).

- Casa de Economii a jud. Bihor (arh. Mende Valer, 1909, str. Independenței nr. 3), pe fronton apare stupul ca simbol al instituțiilor bancare, în tencuială colorată, încadrat de o ghirlandă și datat 1872, anul înființării băncii etc.

Elementele decorative al fațadelor care definesc stilistic edificiile printr-o gamă foarte variată de simboluri ne pun în fața unui stil Art Nouveau orădean cu o iconografie extrem de specializată. Realizate în tehnici diferite (altorelief, basorelief, sgraffito, tencuială colorată etc.) repertoriul ornamental și simbolistic din decorul de fațadă al arhitecturii "1900" este de o mare varietate de expresie, de la compoziții cu elemente de vocabular clasic până la compoziții care asociază elementele vegetale, antropomorfe, zoomorfe cu cele geometrice. Decorația murală prin desfășurare ritmică, prin mărime, prin proporții, detalii, prin diferențiere și contrast realizate de linia curbă, ondulată, frântă sau dreaptă, ca simbol al energiei, pe suprafețele bidimensionale, pune în valoare suprafețele arhitecturale, prin panouri decorative. Aceste panouri decorative care respectă aceeași lege a ritmului și formelor încadrate de chenare late festonate reprezentând ornamente în relief colorat sau sgraffito, capătă o cadență simetrică dar descrescătoare de la centru spre părțile laterale.

Soluția decorativă aleasă ca o sinteză dintre ornament și formă, asociază elemente romanice, gotice, orientale etc., cu cele fluide, curbilinii inspirate de universul vegetal, zoomorf, antropomorf, mergând până la geometrism și simplificări abstracte.

Repertoriul decorativ clasicizant cuprinde:

- coloane angajate cu capitel compozit, cu volute, frunze de acant, măști etc.
- console ce susțin balcoane
- vase decorative, elemente decorative în formă de palmetă, medalion cu portret etc.

- șiruri mici de pătrate sub cornișă (denticuli), motive ornamentale geometrice formate dintr-o succesiune de linii frânte legate între ele - scuturi, inele mari din care cad vertical panglici lungi, ghirlande în formă de torsadă de tip empir german, godron (motiv ornamental ce apare la balcoane sau portal)

- friză în relief cu suite de imagini, alegorii ale dansului, teatrului, muzicii etc. de viziune simbolistă. Structura liniară, dinamografică, fină ca o dantelă în care se înscriu convențional decorativist personajele, proporțiile alungite, poziția statică sau mișcările elegante, unduioase, formele senzuale, dinamismul curbiliniu, violent, fac ca aceste compoziții să nu disoneze cu celelalte câmpuri decorative.

Coloane și console, ancadramente și chei cu funcții decorative, reliefuri foarte ieșite în afară, brâie în torsadă, butoni și chenare, capitele și balustrade, motive geometrice clasicizante sau motive florale renascentiste, dar interpretate ondulat, scutul, vulturul, corbul, cochilii etc., nu ferește decorația de eclectism, înclinând însă balanța în spiritul stilului "1900".

Evoluând de la eclectism spre secesion prin stilizarea motivelor florale, zoomorfe, antropomorfe, într-un spirit grafic aerat, din compoziția fațadelor dispărând formula hibridă și integrând decorația în ritmica arhitecturii printr-o rezolvare tipic "1900", a liniei ce urcă și coboară, când dreaptă, când curbată sau recurbată, guvernând panourile fațadelor, chenarele ferestrelor, printr-o ritmică și decorație cu un traseu festonat, de broderie echilibrată și consecvent bidimensională, armonizându-se frumos cu arhitectura. Caracterul biomorf și simbolist al stilului elegant și sinuos, cu mișcări ondulate înscrise într-un limbaj linear, flexibil, realizează valori spațiale, mișcătoare, fluide în aceste adevărate armături ornamentale.

Interesul pentru fructe, plante cu tulpini lungi, trestii înalte și mlădioase, flori de lotus, trandafiri, floarea soarelui, frunze, mugure sau arborele ca atribut al vegetației, fertilității și vieții, păunul cu penajul său oval, lebăda cu mișcări grațioase, melcul, fluturile etc. au fost alese nu atât pentru frumusețea lor cât pentru linia unduitoare și sinuoasă care oferă artistului posibilitatea unor realizări estetice aparte. Portretul feminin sau bustul este reprezentat cu părul și corpul elegant caligrafiat cu bucle ce șerpuiesc liber încadrat de ramuri, flori

sau frunze cu forme și motive atât de caracteristice stilului Art Nouveau. Linia elegantă și ritmică introduce ornamentația animalieră sau siluete feminine, portrete stilizate asociate cu plante în creștere, exprimând acea alianță intimă și adâncă cu natura.

Înrâuririle Școlii vieneze își pune și ea amprenta pe decorația murală. Caracterul moale biomorf dispare conferind o nouă putere liniei, de viziune simetrică cu triunghiuri, dreptunghiuri, pătrate, cercuri punctând fațadele într-un ritm perfect serial.

Linia elegantă și grandioasă, respirând contramișcare, cu o ornamentație fascinantă din lumea vegetală și animală, transformă fațadele într-o masă docilă supusă ritmului linear, elegant Formal închisă și inteligent plasată, dar în același timp în mișcare și stare de echilibru, decorația murală a stilului "1900" se înscrie și în Oradea în trăsăturile sale universale:

- *Stil floral și organic* în care planta, floarea, fructul de inspirație vegetală în care se acordă o deosebită importanță elementului organic și de creștere. Această mare sursă de inspirație folosită la adevărata ei valoare nu poate fi despărțită de simbol. Toate motivele florale curg și se ondulează ritmic într-o masă de volume constituind ansamble decorative remarcabile.

- *Concepția liniară bidimensională și simbolică* în care ornamentul se subordonează unor principii decorative clare și precise. Detalii de ornament (inima, mugur, bulb, picătură de lacrimă, contur de ou, rinichi etc.) sunt evidențiate de ritmul liniei și forma curbei, o linie viguroasă, dinamică, mai puțin abruptă, în care curbele curg lin, închizând conturul, de fapt o linie mai puțin dinamică.

- *Stil constructiv și geometric* în care ornamentul este ferm ancorat în suprafață, planta nu mai crește, floarea ia locul mugurelui, iar elementul simbolic și organic lipsește.

Echilibrul dintre toate elementele câmpurilor decorative, bidimensionalismul ce nu sparge peretele fațadei, ritmicitatea și verticalitatea axelor înscriu perfect decorațiile murale în peisajul Artei 1900 a cărui leit motiv este linia arcuită, lungă și senzitivă, mișcarea curbilinie, ondulatorie ce apare de la punct până la lovitura de bici modelând dinamic spațiul, respirând contramișcare în cadrul unui repertoriu iconografic foarte divers care marchează arhitectura construcțiilor.

BIBLIOGRAFIE

- Jean, Chevalier, Alain, Gheerberant, *Dicționar de simboluri*, vol. I, III; Ed, Artemis, București, 1995
- Jean-Paul, Clebert, *Bestiar fabulos*, Dicționar de simboluri animaliere, Ed. Artemis-Cavallioti, București, 1995
- Paul, Constantin, *Mică enciclopedie de arhitectură, arte decorative și aplicative moderne*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977
- Paul, Constantin, *Arta 1900 în România*, Ed. Meridiane, București, 1972
- Nicolae, Dunăre, *Ornamentică tradițională comparată*, Ed. Meridiane, București, 1979
- Klaus - Jürgen, Gembach, *Art Nouveau - Utopia: Reconciling the irreconcilable*, Benedikt Taschen editor
- S.Tschudi, Madsen, *Art Nouveau*, Ed. Meridiane, București, 1977
- x x x, *Lélek és forma, magyar művészet 1896-1914*, A Magyar Nemzeti Galéria Kiadványai, Budapest, 1986/2
- Zádor, Anna, Genthon, István, *Művészeti Lexikon*, Akadémiai Kiadó, 4 volume, Budapesta, 1965-1968
- Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, Fond Primăria Municipiului Oradea, Oficiul Tehnic